

Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných školách s VJM

István SZÖKÖL – Mónika TAKÁCS¹

ABSTRACT

Continuous improvement of the teaching process requires teachers to constantly think, analyse and evaluate their own work and try to improve its quality. The paper deals with the introduction of quality management in the teaching process, since one way of improving the quality of education is to build a quality management system at primary schools, focusing exclusively on schools with Hungarian language of instruction. The paper includes the climate survey of the school class aiming at verifying the current state of the social climate of the class in the subject of Slovak language and Slovak literature. When teaching this subject at the primary level of education, attention has to be paid to the fact that pupils in the first year of primary school with Hungarian language of instruction come with different linguistic and speech competences.

KEYWORDS

Primary education, learning process, management of school, school with hungarian language of instruction

ÚVOD

V súčasnej dobe má kvalita vo všeobecnosti dominujúci charakter vo všetkých oblastiach života. V Európskej únii (ďalej EÚ) sa zdôrazňuje potreba „viacjazyčnosti“ Európanov. Príslušníci väčšiny európskych národov ovládajú dva alebo viac cudzích jazykov kvôli potrebe komunikovať v rámci vlastného štátu alebo s príslušníkmi susediacich štátov. Cieľom nie je zvládnuť cudzích jazykov na úrovni rodeného používateľa, ale rozvíjať taký jazykový repertoár, v ktorom sa uplatnia všetky jazykové schopnosti, poznatky a skúsenosti s jazykmi. Deťom a žiakom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám sa zabezpečuje právo na osvojenie si štátneho jazyka. Dôležitosť ovládania majoritného jazyka príslušníkmi minorít je podporená viacerými európskymi odporúčaniami.

Súčasný spoločenský zmeny ovplyvňujú systém vzdelávania, ktorý kladie dôraz na aktívne ovládanie slovenského jazyka žiakmi na všetkých typoch a druhoch škôl s prihliadnutím na žiakov s vyučovacím jazykom národnostných menšín, ktorých situácia je o to zložitejšia, že pre väčšinu z nich nie je slovenský jazyk materinským jazykom. Na jednej strane je nevyhnutné, aby žiak ovládal štátny jazyk na úrovni primeranej veku, na strane druhej pedagogická prax ukazuje, že sa v školách neuplatňujú nové didaktické prístupy a inovatívne metódy v prospech zvyšovania úrovne ovládania slovenského jazyka.

---

¹ Szököl István, Dr. habil., Ing., PhD., Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho, Katedra pedagogiky, szokoli@uj.s.sk

Takács Mónika, Mgr, Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho, Katedra pedagogiky, bogarova.m@gmail.com

Kontinuálne zlepšovanie vyučovacieho procesu

Kontinuálne zlepšovanie vyučovacieho procesu vyžaduje predovšetkým od učiteľov, aby sa neustále zamýšľali, analyzovali a hodnotili vlastnú prácu a snažili sa ju skvalitňovať. Neodmysliteľnou súčasťou ich práce by mal byť systematický prístup nazývaný PDCA cyklus. V stredoeurópskom priestore platí, že ľudia trávajú v škole, ktorá ich vychováva a pripravuje na uplatnenie v spoločnosti, štvrtinu svojho života. Pritom množstvo detí nechodí do školy s radosťou a mnohí absolventi škôl majú na svoje školy aj negatívne spomienky (Bilčík, 2018, 31).

Cieľom permanentného zlepšovania jednotlivých krokov a činností je dobrý a spoľahlivý proces, pretože ak všetky kroky a činnosti budú vykonané správne, potom je predpoklad, že celý pracovný proces bude vyhovovať očakávaniam zákazníkov. Ak nejaká služba (napr. vyučovací proces) napriek dobre vykonaným krokom a činnostiam nespĺňa očakávanie partnerov, potom neostáva nič iné, ako naplánovať nový proces. (Horváthová, 2010, s. 45)

Neodmysliteľnou súčasťou práce učiteľa by mal byť systematický prístup nazývaný PDCA cyklus. Tento cyklus pozostáva zo štyroch etáp:

1. Plánovanie činnosti zameranej na skvalitnenie vyučovania (plánovanie postupu overovania a zavádzania nejakej inovácie, hoci aj malej).
2. Realizácia plánu na vyučovaní.
3. Hodnotenie činnosti pomocou adekvátnych metód a techník.
4. Analýza, reflexia, hodnotenie výsledkov činnosti, čoho výsledkom je nový plán činnosti.

[1]

Dôležité pri uskutočňovaní PDCA cyklu je to, že inovácia, ktorá sa osvedčila, sa stane bežnou súčasťou výučby (štandardným postupom) a skúša sa nová inovácia.

▪ **VYTVORENIE PRIAZNIVEJ KLÍMY NA VYUČOVANÍ**

Klímou v triede sa najčastejšie myslí atmosféra v triede a nálada, ktorá tam prevláda. Podľa Mareša (2001) zahŕňa termín klíma triedy po obsahovej stránke ustálené postupy vnímania, prežívania, hodnotenia a reagovania všetkých účastníkov života triedy (žiaci, učitelia) na to, čo sa v triede odohralo, práve odohráva alebo sa má odohrať v budúcnosti. Horváthová (2010) pod pojmom klíma rozumie typické, relatívne stále medziľudské vzťahy, spôsoby vzájomnej komunikácie, ktoré ovplyvňujú prežívanie, pocity a city zúčastnených osôb.

Klíma triedy výrazným spôsobom ovplyvňuje motiváciu žiakov. V úspešných školách učitelia prejavujú svoj záujem o predmet a o poznanie vôbec. Vládne tam klíma náročnosti, kde učitelia svojimi postojmi trvalo dávajú najavo, že od žiakov vyžadujú dobré výkony a že sú presvedčení, že žiaci „majú na to“, aby ich dosiahli. Žiaci sa do značnej miery učia tak, ako si ich učitelia myslia, že sa budú učiť (Pygmalion efekt). Je dôležité, aby učiteľ vytvoril v triede také prostredie, ktoré motiváciu povzbudzuje (vhodným výberom učiva, metód a pomôcok). [3].

Učitelia by mali vytvoriť také prostredie vo vyučovacom procese, pri ktorom by žiaci nemali strach, trému, nenudili sa. Mali by žiakovi umožniť zažiť úspech, podporiť rozvoj jeho osobnosti a klásť požiadavky zodpovedajúce individuálnym schopnostiam žiaka. Svojou tvorivou prácou sa musia usilovať o humanizáciu sveta – teda nielen seba, ale aj širšieho okolia, spoločnosti, národnosti (Šenkár, 2016, s. 16).

Podľa J. Průchu sa na vytváraní klímy triedy podieľajú:

- *komunikačné a vyučovacie postupy,*
- *participácia žiakov na vyučovaní,*
- *preferenčné postoje a očakávania učiteľov k žiakom,*
- *klíma školy.*

Pre zlepšenie klímy v triede Mareš (2001) navrhuje zamerať pozornosť na tri oblasti vyučovania. Sú nimi:

1. *Zlepšiť vzťahy medzi žiakmi* – snažiť sa o nárast súdržnosti triedy, organizovať akcie v škole a mimo nej, zaradiť do vyučovania situácie, v ktorých by žiaci viac spolupracovali ako súperili, využívať viac ako hromadné vyučovanie prácu dvojíc a skupiniek, pripravovať úlohy, ktoré je možné riešiť v skupinkách, viesť žiakov k vhodnému riešeniu medziľudských konfliktov, cielene eliminovať šikanovanie, agresiu.
2. *Zvýšiť záujem žiakov o priebeh vyučovania* – urobiť vyučovanie zaujímavejším, zaradiť úlohy, ktoré ukazujú praktické využitie učiva, zadávať žiakom témy, ktoré ich vedú k prekračovaniu školského kontextu, k nadväzovaniu kontaktov s inými ľuďmi, saturovať u žiakov potrebu kompetencie, potrebu sebaurčenia, sebauplatnenia.
3. *Zabezpečiť klud a poriadok v triede* – v priebehu vyučovania môže byť veselo, ale je nutné odstrániť cielené rušenie vyučovania. [2].

Klíma v triede ovplyvňuje psychiku učiteľov i žiakov, a tým vplýva na priebeh vyučovacieho procesu. Skúmaniu vplyvu triednej klímy na vyučovací proces sa v minulosti nevenovala veľká pozornosť. Jej význam vo vyučovacom procese je však nepopierateľný. Jedným z dôležitých predpokladov úspešnej pedagogickej práce je aj dobrá sociálna klíma, preto sme jej venovali primeranú pozornosť a uskutočnili prieskum.

Príprava na profesiu učiteľa pre primárne vzdelávanie

Osvojovanie a zdokonaľovanie kľúčových kompetencií sa považuje za celoživotný proces učenia sa, a to nielen v škole, ale aj v zamestnaní, rodine, kultúrnom, spoločenskom i politickom živote. Osvojenie si kľúčových kompetencií nie je iba vecou jedinca, ale vyžaduje priaznivé sociálne a ekologické prostredie.

Existuje niekoľko rôznych pohľadov na klasifikáciu kľúčových kompetencií. Týmito kompetenciami sa už zaoberalo mnoho autorov, ako napr.: Belz-Siegrist, Helz, Turek,...

Popri vzdelávacích kľúčových kompetenciách Turek (11) uvádza nasledovné kompetencie učiteľa:

- Odborno – predmetové: učiteľ ako garant vedeckých základov, predmetov svojej aprobácie,
- Psychodidaktické: učiteľ ako subjekt vytvárajúci priaznivé podmienky pre učenie
- Komunikačné: - učiteľ ako subjekt s patričnou úrovňou verbálnej a neverbálnej komunikácie vo vzťahu k žiakom, rodičom, kolegom,
- Diagnostické: učiteľ schopný diagnostikovať problémy svojich žiakov,
- Plánovacie a organizačné: učiteľ schopný plánovať svoju činnosť,
- Poradenské a konzultatívne: učiteľ schopný pomôcť a poradiť rodičom svojich žiakov,
- Sebareflexívne: učiteľ schopný hodnotiť a modifikovať vlastné edukačné pôsobenie.

Okrem uvedených kompetencií rozvíjajú niektoré krajiny aj kultúrnu vnímavosť, pracovné a podnikateľské kompetencie a výchovu k zdraviu. Vzhľadom na ich malé zastúpenie v skúmaných zahraničných systémoch tieto kompetencie bližšie nesledujeme.

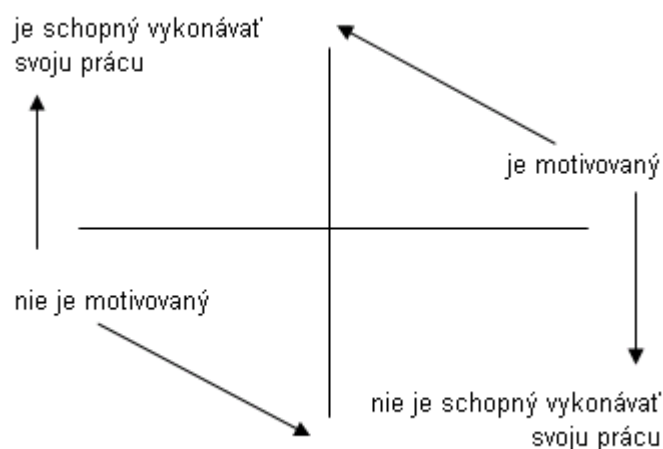
Podľa (4) dobrého učiteľa charakterizujú tieto vlastnosti:

- starostlivostná atitúda
- počúvanie druhého
- záujem o spoznávanie žiakov
- spravodlivosť
- oduševnenie
- zodpovednosť

Nežiadúce vlastnosti sú:

- nevyspytateľnosť
- nespravodlivosť
- posmešnosť
- neúcta voči osobnosti
- zneužívanie moci
- agresivita

V práci pedagóga je veľmi dôležitá aj motivácia. Motivácia je taká sústava ľudskej osobnosti, ktorá koordinuje naše činy, správania, vzťahy k druhým a náš životný štýl. Odborníčka v pedagogike Gy. Cseh (regionálny odborný časopis pre výchovu a vzdelávanie Fókusz 2009) rozoznáva štyri typy pedagogických pracovníkov podľa ich motivovanosti a schopnosti vykonávať pedagogickú prácu.

Obr. 1 Typy pedagogických pracovníkov

1. Je schopný a motivovaný

Tento typ učiteľa je najdôležitejší v škole. Je schopný očarovať žiakov, neustále sa vzdeláva, osvojené vedomosti dokáže aplikovať v praxi. Je motivovaný, otvorený pre novú úlohu, ktorá ho čaká. Schopný a motivovaný učiteľ je majstrom pedagogiky.

2. Je schopný a nie je motivovaný

Tento typ učiteľa sa zúčastňuje na odbornom vzdelávaní. Aj sa naučí najnovšie projekty, kooperatívnu techniku, ale v praxi svoje vedomosti nevyužíva.

3. Nie je schopný a nie je motivovaný

Tento typ učiteľa nie je zainteresovaný. Nezaujíma ho zmena, v praxi nevyužíva kooperatívnu techniku ani projekty.

4. Nie je schopný a je motivovaný

Tento typ učiteľa je za zmenu, ale sa bojí využívať nové projekty, novú techniku. Potrebuje povzbudenie.

Na záver možno konštatovať, že odbornú kvalitu predstavuje ten typ učiteľa, ktorý **je schopný a motivovaný**.

Horváthová (4) uvádza cielene pre učiteľov primárneho vzdelávania nasledovné skupiny profesijných kompetencií, ktorých získanie je prioritou i vo výučbe v študijnom odbore predškolská a elementárna pedagogika:

1. Skupina edukačno-profesných kompetencií

Sú to spôsobilosti, ktoré prezentujú zvládnutie transferu komplexného systému pedagogického poznania do vlastného profesijného konania učiteľa tak, aby realizácia

edukácie zodpovedala odborným požiadavkám a kritériám, kladeným na prácu učiteľa v postmodernej škole. Ide o kompetencie, prostredníctvom ktorých učiteľ realizuje predprimárnu a primárnu edukáciu vychádzajúc z jasných teoretických princípov a uplatňujúc tieto princípy vo svojom adekvátnom profesionálnom konaní. Konkrétne túto skupinu autorka bližšie charakterizuje cez nasledovné podskupiny:

- kompetencie plánovať, projektovať a programovať proces edukácie;
- kompetencie organizovať proces edukácie (usporiadať proces učenia sa dieťaťa resp. žiaka);
- kompetencie realizovať proces edukácie;
- kompetencie diagnostikovať resp. hodnotiť proces edukácie a úroveň dieťaťa resp. žiaka;
- kompetencie dokumentovať edukáciu;
- kompetencie manažovať triedu ako sociálnu skupinu.

2. *Skupina subjektívno-hodnotiacich kompetencií*

Sú to spôsobilosti, ktoré vyjadrujú, ako učiteľ dokáže realizovať vlastnú sebareflexiu vo vzťahu k vlastnej efektivite a kvalite výkonu profesie. Prezentujú, ako dokáže hodnotiť resp. vyhodnotiť najmä úroveň realizovania edukačno-profesijných kompetencií a tiež ostatné konkrétne kompetencie, čo je základ pre ďalšie vzdelávanie a zdokonaľovanie sa učiteľa.

3. *Skupina komunikačných kompetencií*

Sú to spôsobilosti, prostredníctvom ktorých učiteľ realizuje komunikáciu s rôznymi sociálnymi subjektmi, rozumie jazykovému kódu jednotlivých detí resp. žiakov a chápe komunikačnú dynamiku celej skupiny. Medzi komunikačné kompetencie začleňujeme i tie kompetencie, ktoré prezentujú odbornú verbálnu úroveň učiteľa a spôsoby odborného vyjadrovania sa učiteľa tak v hovorenej, ako aj v písanej podobe.

4. *Skupina kooperatívnych kompetencií*

Sú to spôsobilosti, prostredníctvom ktorých učiteľ realizuje spoluprácu s deťmi resp. žiakmi, s rodičmi, spoluprácu s ostatnými pedagogickými spolupracovníkmi, inými participujúcimi odborníkmi, či ostatnými účastníkmi edukačného procesu.

5. *Skupina výskumno-metodologických kompetencií*

Sú to spôsobilosti, ktoré učiteľovi umožnia overovať nové edukačné stratégie, nové technológie, umožňujú získavať nové pedagogické poznatky a podieľať sa na rôznych výskumných a iných projektoch.

Pri príprave poslucháčov na učiteľstvo predprimárneho a primárneho vzdelávania je východiskom odborná pripravenosť vyučujúcich, platná legislatíva a výsledky reformy v školstve v Slovenskej republike.

Zistenia z pedagogického výskumu Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským (2016 – 2018)

Záver z výskumu naznačujú potrebu inovovať platnú koncepciu vyučovania SJSJL z roku 1991 v zmysle komunikatívneho prístupu s prihliadnutím na už existujúce a platné pedagogické dokumenty. Kľúčovú rolu pri realizácii komunikatívneho vyučovania má učiteľ, jeho jazyková a odborná-metodická pripravenosť. Je faktom, že základná filozofia v súčasnosti platnej koncepcie z roku 1991 je stále aktuálna a jej ciele dodnes neboli dôsledne naplnené, čo potvrdzujú najzávažnejšie zistenia z posledného dotazníkového výskumu určeného pre učiteľov SJSJL v školách s VJM. Dotazník bol primárne zameraný na zistenie naplnenia komunikatívneho prístupu vyučovania SJSJL.

- Najväčší vplyv na *záujem žiaka* o vyučovací predmet SJSJL má učiteľ a jeho spôsob vyučovania (metódy a formy), ale aj obsah učiva a jeho didaktické spracovanie.

- Ako najefektívnejšia *forma vyučovania* jazyka (cudzieho, nematerinského, druhého) sa odporúča vyučovanie v malých skupinách a v špeciálnych jazykových učebniach. Požiadavka delenia tried na vyučovacích hodinách SJSJ sa však neobjavuje explicitne v Zákone o výchove a vzdelávaní č. 245/2008 Z. z. z 22. mája 2008 v znení neskorších predpisov a z nej vyplývajúcej platných dokumentov (okrem Vyhlášky č. 65/2015 Z. z. o stredných školách). V rámci výskumu sa potvrdilo, že nie je dostatočne zabezpečená možnosť delenia tried ani vyučovanie v špeciálnych jazykových učebniach.
- Najčastejšou *organizačnou formou* na vyučovacích hodinách je frontálna práca na všetkých stupňoch vzdelávania, z čoho vyplýva, že sa neuplatňujú v žiaducej miere efektívne vyučovacie techniky a metódy.
- Žiaci majú veľké problémy s osvojovaním *predmetových kompetencií* (ústny a písomný prejav, počúvanie s porozumením, čítanie, resp. čítanie s porozumením) na všetkých stupňoch vzdelávania.
- U žiakov primárneho vzdelávania sú najviac *motivujúcimi faktormi* snaha dostať dobré hodnotenie, vyhovieť očakávaniam učiteľa i rodičov a súťaživosť. U žiakov vyšších ročníkov prevláda snaha dostať dobré hodnotenie a ambícia dostať sa na strednú školu, resp. vysokú školu. Snaha dohovoriť sa v slovenskom jazyku sa prejavuje až u žiakov gymnaziálneho a stredného odborného vzdelávania.
- Napriek tomu, že si väčšina učiteľov uvedomuje potrebu priebežne sa vzdelávať, nevyužíva všetky formy a možnosti *d'alsieho vzdelávania*. Učitelia najviac preferujú metodické materiály, na 1. stupni ZŠ sú obľúbené aj otvorené hodiny. Najobľúbenejšou formou d'alsieho vzdelávania je samoštúdium. Učitelia však podľa vlastného vyjadrenia nevyužívajú ani v tejto forme odbornú literatúru zameranú na vyučovanie cudzích jazykov, ani knižné novinky zo slovenskej literatúry pre deti a mládež.
- Učitelia používajú v *processe plánovania a prípravy* v prvom rade platné učebnice a pracovné zošity zo SJSJ, menej využívajú súčasnú slovenskú literatúru pre deti a mládež a odbornú literatúru.
- *Vybavenosť školských knižníc* nie je na optimálnej úrovni. Školy nevyužili možnosť ponúkanú ministerstvom školstva revitalizovať svoje školské knižnice a ani učitelia nevyužívajú služby dobre vybavených školských knižníc.

Na základe sledovania vyučovacích hodín uvádzame nasledujúce zistenia:

- nedodržiavali sa dôsledne princípy komunikatívneho vyučovania jazykov,
- v primárnom vzdelávaní sa realizovalo vyučovanie prevažne dvojjazyčne,
- venovalo sa málo pozornosti rozvíjaniu schopnosti počúvania a čítania s porozumením, na primárnom stupni vzdelávania prevažovalo hovorenie a písanie na úkor čítania,
- učitelia uprednostňovali najmä kontrolované, riadené vyučovacie techniky namiesto čiastočne kontrolovaných a nekontrolovaných techník; z organizačných foriem práce prevažovala frontálna práca, málo sa využívala práca v skupinách, vo dvojiciach a individuálna práca žiakov,
- používali sa takmer vždy len platné učebnice a pracovné zošity zo SJSJ, veľmi málo sa využívala slovenská literatúra pre deti a mládež a dostupné materiálno-didaktické prostriedky; len ojedinele pracovali s detskými a mládežníckymi časopismi.

Na základe zistení z najnovšieho výskumu sa opäť potvrdilo, že naďalej pretrvávajú uvedené závažné nedostatky:

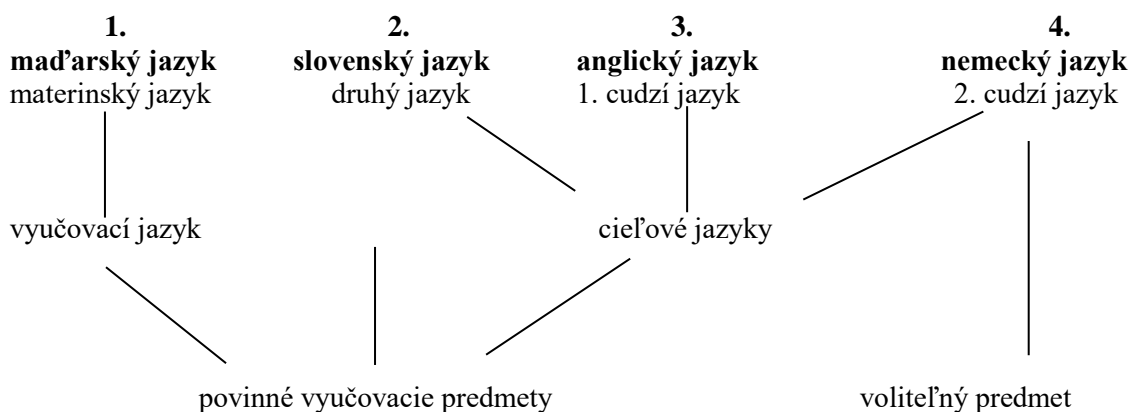
- vo vyučovaní naďalej prevláda nácvik morfológických javov, menšia pozornosť sa venuje lexikálnym, foneticko-fonologickým a syntaktickým odlišnostiam slovenského a vyučovacieho jazyka,
- takisto na druhom stupni ZŠ a SŠ s VJM sa stále venuje väčšia pozornosť gramatickej zložke predmetu na úkor ostatných zložiek; vyučovanie literatúry sa v prevažnej miere sústredilo na literárnu teóriu.

Uvedené zistenia a závery z výskumu tvoria argumentačný aparát k zdôvodneniu potreby vypracovania Konceptie.

Analýza súčasného stavu vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s VJM

V Konceptii z roku 1991 sa v cieľoch vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s VJM uvádza, že je potrebné zvážiť nereálnosť požiadavky pravého, symetrického bilingvizmu, pretože v skutočnosti je jeden jazyk vždy dominantný. V snahe redukovať preťaženosť žiakov treba rešpektovať skutočnosť, že sociálne prostredie, v ktorom mnohí žiaci vyrastajú, nie je typicky dvoj-, resp. viacjazyčné. Obsahové požiadavky vyučovacieho predmetu SJSL by preto mali byť podobné požiadavkám vyučovania cudzieho jazyka.

Vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry na primárnom stupni vzdelávania sa musí venovať náležitá pozornosť skutočnosti, že žiaci do 1. ročníka základnej školy prichádzajú s odlišnými jazykovými a rečovými kompetenciami. S podobnou výzvou sa stretávame aj na začiatku 5. ročníka ZŠ s VJM, nakoľko úroveň ovládania slovenského jazyka žiakmi na prechode na vyšší stupeň vzdelávania sa odlišuje podľa jazykového prostredia žiakov a školy, podľa úrovne ich vyjadrovacích schopností vo svojom materinskom jazyku, ako aj podľa ich vrodených jazykových schopností, psychických a vekových osobitostí.

Obrázok 1 Postavenie jazykov v školách s vyučovacím jazykom maďarským

Zásadný rozdiel spočíva v tom, že vo vyučovaní cudzích jazykov pri plánovaní ich obsahu a edukačného procesu sa neprihliada na už osvojené vedomosti a zručnosti žiakov v maďarskom jazyku. Na hodinách SJSL žiaci vnímajú slovenskú reč a získavajú zručnosti v osvojovaní slovenského jazyka od 1. ročníka na základe získaných poznatkov a zručností v maďarskom jazyku.

Postavenie slovenského jazyka – slovenský jazyk je štátnym jazykom v SR, jeho používanie sa riadi jazykovým zákonom² a jeho aktívne zvládnutie je spoločenskou požiadavkou.

² Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 204/2011 Z. z. z 28. júna 2011, ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č. 270/1995 Z. z. z 15. novembra 1995 o štátnom jazyku Slovenskej republiky.

Slovenský jazyk je dorozumievacím jazykom občanov maďarskej národnosti v styku s národmi a národnosťami v SR. Sociálne prostredie, v ktorom žiaci vyrastajú, nie je typicky dvojjazyčné. Väčšina žiakov pochádza z prostredia, kde sa prevažne komunikuje v maďarskom jazyku. Slovenský jazyk je pre žiakov škôl s vyučovacím jazykom maďarským druhým jazykom (L₂). Z jeho špecifickosti vyplýva, že vyučovací predmet SJSJ zastáva veľmi dôležité miesto v hierarchii vyučovacích predmetov. V rámcovom učebnom pláne pre školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín má vyučovací predmet SJSJ rovnakú hodinovú dotáciu ako vyučovací jazyk. Pri vstupe do školy dieťa už pozná maďarský jazyk (svoj materinský jazyk), má rozvinutú artikuláciu, v škole si zdokonaľuje používanie jazyka osvojením jeho pravidiel a zákonitostí. Z výsledkov monitorovania úrovne vyučovania slovenského jazyka v rokoch 1999 – 2002 vyplýva, že približne 50 % žiakov ZŠ s VJM sa so slovenským jazykom stretávalo iba v škole a na začiatku plnenia povinnej školskej dochádzky približne polovica detí nepoznala slovenský jazyk.

Inovovaný Štátny vzdelávací program pre primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy. V dokumente sa uvádza, že vzhľadom na ciele komunikatívneho vyučovania treba dbať na to, aby náročnosťou učebného obsahu a nevhodnými edukačnými technikami sa nevytvárala psychická bariéra pri používaní slovenského jazyka. Pre konkrétny výber slov je potrebné prihliadať na vývinové špecifiká v tvorení slovných asociácií, pre mladšie deti sú typické syntagmatické asociácie, ktoré imitujú hovorovú reč, splňajúc takto komunikatívny cieľ vyučovania.

Faktory podporujúce osvojovanie slovenského jazyka

Pri zaužívaných formách vzdelávania sa predpokladá, že žiaci tvoria homogénnu študijnú skupinu. Príslušnosť k nej určuje príbuznosť nevedomostí žiakov na posudzovanom vzdelávacom stupni. Súčasná škola má preto problém s tými žiakmi, ktorí sa vymykajú z jej priemeru. Či už pozitívnym alebo negatívnym smerom. Dnešné školstvo len zriedka posilňuje špecifický talent týchto jedincov, ktorí vynikajú, skôr sa zameriava na redukciu rozdielov (2).

T. Skutnabb-Kangas uvádza štyri faktory podporujúce štúdium L₂ a utvárania bilingvizmu, ktoré možno úspešne aplikovať aj vo vyučovaní slovenského jazyka ako L₂.

- 1. Organizačné faktory** – spomedzi nich sú dôležité alternatívne učebné programy s vysokým stupňom úspešnosti a zabezpečenie vyučovania druhého jazyka bilingválnym učiteľom s dobrou odbornou a metodickou pripravenosťou. Aplikovať alternatívne učebné programy na vyučovanie slovenského jazyka ako L₂ je potrebné v prvom rade z aspektu odlišného jazykového prostredia žiakov. Alternatívne učebné programy môžu byť súčasťou inovovaného školského vzdelávacieho programu (ďalej iŠkVP), môžu byť zárukou úspešnosti aj pri osvojení slovenského jazyka počnúc 1. ročníkom základnej školy až po maturitu.
- 2. Faktory náklonnosti** – súvisia s humanizáciou edukačného procesu, ako aj s vhodnou motiváciou učebnej činnosti žiakov, napr. priaznivé študijné prostredie, neautoritatívna výučba a vnútorná motivácia súvisiaca s pochopením vzdelávacích cieľov a sympatiou k nim.
- 3. Faktory súvisiace s učením sa** – vytvorenie podmienok na zabezpečenie malej miery úzkosti, vysokého stupňa motivácie a vysokej sebadôvery učiaceho sa (pocitu úspešnosti).
- 4. Lingvisticko-sociálne faktory** – súvisia jednak s jazykom a jednak so sociálnym a jazykovým prostredím žiakov. Nevyhnutným lingvistickým faktorom v procese osvojovania druhého jazyka je kvalitné vyučovanie maďarského jazyka, pretože ak sa dieťa naučí používať jazyk pri myslení a riešení problémov v jednom jazyku, tento potenciál môže preniesť aj na ďalšie jazyky.

Proces vyučovania slovenského jazyka je opačný ako vyučovanie materinského jazyka. Kým v materinskom jazyku sa postupuje od spontánneho používania jazyka k jeho uvedomenému

používaniu, v slovenskom jazyku uvedeným osvojovaním sa pokračuje k spontánnemu používaniu jazyka.

Prioritné strategické oblasti ďalšieho rozvoja

Vychádzajúc z plnenia cieľov a po úspešnej implementácii výsledkov a záverov Národného projektu sa predpokladá kvalitatívny posun v uvedených strategických oblastiach.

A) *Strategická oblasť zameraná na učiteľa vyučujúceho SJSL*

- zlepšenie vzťahu učiteľov k slovenskému jazyku, k vyučovaciemu predmetu SJSL, k slovenskému národu a slovenskej kultúre,
- zlepšenie komunikačných kompetencií učiteľov vyučujúcich SJSL, najmä kultivovaného jazykového prejavu v slovenskom jazyku,
- zvyšovanie profesijných kompetencií učiteľov vyučujúcich SJSL, najmä v oblasti problematiky vyučovania SJSL v školách s VJM a metodológie vyučovania cudzích jazykov,
- zlepšenie práce učiteľov s pedagogickými dokumentmi v oblasti plánovania vyučovacieho procesu a prípravy na vyučovanie SJSL,
- zlepšenie spolupráce medzi vyučujúcimi SJSL primárneho vzdelávania a nižšieho stredného vzdelávania,
- zlepšenie spolupráce medzi vyučujúcimi SJSL v rámci predmetovej komisie pre SJSL, resp. metodického združenia v rámci školy.

B) *Strategická oblasť zameraná na vyučovanie SJSL*

- vo vyučovacom procese sa riadiť princípmi vyučovania cudzích jazykov,
- zvyšovanie efektivity vyučovacieho procesu SJSL delením tried na skupiny,
- zvyšovanie efektivity vyučovacieho procesu SJSL aplikovaním komunikatívneho prístupu a uplatnením činnostne zameraného prístupu,
- zlepšenie efektivity využívania materiálno-didaktických prostriedkov vo vyučovacom procese SJSL,
- zlepšenie pomeru dvojjazyčného a jednojazyčného charakteru vyučovania v prospech jednojazyčného.

C) *Strategická oblasť zameraná na žiaka*

- vytvorenie a pestovanie pozitívneho vzťahu žiakov k vyučovaciemu predmetu SJSL, k slovenskému jazyku, k slovenskému národu a slovenskej kultúre,
- zlepšenie komunikačných kompetencií žiakov v slovenskom jazyku rešpektovaním princípu opory o materinský jazyk,
- zlepšenie komunikačných kompetencií žiakov v slovenskom jazyku využívaním aktivizujúcich metód,
- zlepšenie plynulého prechodu od reproduktívnej k produktívnej forme komunikácie žiakov,
- efektívnejšie používanie slovenského jazyka žiakmi v autentických komunikačných situáciách,
- zlepšenie študijných výsledkov žiakov zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry.

ZÁVER

V procese zlepšovania kvality školy zohráva dôležitú úlohu aj poznanie a analýza vyučovacieho procesu. Kvalitné vyučovanie by malo vyústiť do dobrej úrovne vedomostí a zručností žiakov, ktoré dáva ten najlepší predpoklad uplatnenia sa absolventov na trhu práce.

Zavedenie nejakej inovácie, hoci aj malej vedie k zdokonaleniu vyučovacieho procesu. Náležitú pozornosť treba venovať aj klíme v triedach, ktorú treba diagnostikovať a neustále optimalizovať v záujme zlepšovania pedagogickej práce a práce žiakov.

V záujme skvalitnenia vyučovania SJSJL v základných školách s VJM sa odporúča zabezpečiť pravidelné vzdelávanie učiteľov škôl s VJM (kontinuálne vzdelávanie, prednášky, semináre, workshopy) zamerané na metodiku, konverzáciu a na špecifické otázky vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry. Je nevyhnutné, aby sa v budúcnosti systematicky a priebežne organizovali spoločné semináre, workshopy, stretnutia učiteľov 1. stupňa a učiteľov slovenského jazyka a slovenskej literatúry 2. stupňa základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- [1] BILČÍK, A. 2018. Podpora záujmu žiakov a ich spokojnosti s vyučovaním na stredných školách. In: Berková, K, Krpáľková Krelová, K. (editors). SCHOLA NOVA, QUO VADIS? Sborník recenzovaných príspevků 3. ročníku mezinárodní vědecké conference, Reviewed Papers of the 3rd International Scientific Conference. Praha : Extrasystem Praha, 2018. s. 31-36. ISBN 978-80-87570-40-1.
- [2] BILČÍK, A. 2016. Východiská vplývajúce na dosahovanú kvalitu vzdelávania. In: Schola nova, quo vadis? Sborník recenzovaných príspevků mezinárodní vědecké conference. Praha : Extrasystem, 2016. ISBN 978-80-87570-33-3, S.29-32.
- [3] ČÁP, J. – MAREŠ, J. 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-71-78-463-X.
- [4] CSEHIOVÁ, Agáta a Katalin KANCSZÉ NAGY. Az élménypedagógia helye és szerepe a felsőoktatásban. In: *Neveléstudományi kutatások a Kárpát-medencei oktatási térben : A 4. Kárpát-medencei Oktatási Konferencia tanulmánykötete: A 4. Kárpát-medencei Oktatási Konferencia tanulmánykötete*. Tóth Péter, Horváth Kinga, Maior Enikő, Bartal Mária, Duchon Jenő. Komárno: Univerzita J. Selyeho, 2019, CD-ROM, p. 362-373. ISBN 978-80-8122-310-5.
- [5] DÖMÉNYOVÁ, A. – HALÁSZOVÁ, A. 2014: Vybrané údaje z výskumu Štátneho pedagogického ústavu Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským. In: Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho – 2014 „Vzdelávanie a veda na začiatku XXI. storočia“, Komárno, s. 114 – 137. ISBN 978-80-8122-104-0;
- [6] HORVÁTHOVÁ, K. 2010. *Kontrola a hodnotenie v školskom manažmente*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2010. 106 s. ISBN 978-80-8078-329-7.
- [7] HORVÁTHOVÁ, K. 2011. Súčasná požiadavky na proces riadenia škôl a prípravu školských manažérov v Slovenskej republike. In: *Otázky koncepcie prípravy riadiacich zamestnancov škôl*. Nitra: PF UKF Nitra, 2011, S. 9-47. ISBN 978-80-558-0001-1.
- [8] KALHOUS, Z.-OBST, O. 2002. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- [9] Prokypčáková, K. - Malá, D. - Porubská, G. 2006. *Celoživotné vzdelávanie ako cesta ku znalostnej spoločnosti (skúsenosti PF UKF v Nitre) /*. Bratislava : Eruditio, spol. s r.o., 2006. - 64 s. - ISBN 80-88954-37-1.
- [10] PRŮCHA, J. 1997. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3.
- [11] SKUTNABB-KANGAS, T. 1995. *Jazyk, národnosť a menšina*. 1. vyd. Bratislava : Nadácia MRG – Slovakia, 1995.
- [12] ŠENKÁR, P. 2016. *Súradnice básnickej polyfónie Slovákov v Rumunsku*. Nadlak : Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2016. 219 s. - ISBN 978-973-107-116-9.
- [13] TÓTH-BAKOS A. (2018): *Výsledky analýzy hodnotenia vybraných webových aplikácií*. Komárom : KOMPRESS Nyomdaipari Kft., 2018. - ISBN 978-615-00-2597-1, 33-50. o.